

Graven in de vuurlinie

Dit boek is vanaf
10 februari 2023 te
bestellen bij gridvl.nl

GELDERLAND 1944-1945
LEVEN IN HET SPERGEBIED
LANGS DE RIJN

Deel I De Liemers

Inhoudsopgave

Karin van Veen

INHOUDSOPGAVE GRAVEN IN DE VUURLINIE DEEL I DE LIEMERS

WELKOM IN HET FRONTGEBIED	7
1. DE ARBEIDSINZET EN DE RAZZIA'S.....	8
<i>Inleiding arbeidsinzet.....</i>	<i>9</i>
<i>Gemeinde-Einsatz .....</i>	<i>11</i>
<i>Het briefje van de burgemeester .....</i>	<i>14</i>
<i>Burgemeesters in het nauw.....</i>	<i>15</i>
<i>Razzia's in 1944 .....</i>	<i>20</i>
2. SPANNENDE DAGEN IN ARNHEM EN DE LIEMERS	24
<i>Graafwerk en luchtafweer bij Westervoort .....</i>	<i>25</i>
<i>Dolle Dinsdag en graven met een kinderschap.....</i>	<i>26</i>
<i>Er hangt iets in de lucht (11 -17 september 1944).....</i>	<i>30</i>
3. OPERATIE MARKET GARDEN EN DE NASLEEP VAN DE MISLUKTE SLAG OM ARNHEM	32
<i>De Slag om Arnhem van buitenaf gezien.....</i>	<i>33</i>
<i>In de chaos krijgt de linie vorm.....</i>	<i>37</i>
<i>De nasleep van de mislukte slag.....</i>	<i>41</i>
4. DE INRICHTING VAN HET SPERGEBIED.....	46
<i>Een spergebied langs de Rijn onder militair gezag .....</i>	<i>47</i>
<i>Stapsgewijze evacuatie spergebied de Liemers.....</i>	<i>52</i>
<i>De Betuwe aan de overzijde: offensief, evacuatie en inundatie .....</i>	<i>63</i>
5. DE VERDEDIGINGSLINIE.....	70
<i>Inleiding verdedigingslinie .....</i>	<i>71</i>
<i>De Panther-Stellung langs de Rijn.....</i>	<i>72</i>
<i>Organisatie en uitvoering werkzaamheden.....</i>	<i>75</i>
<i>Opzet en inrichting militaire versterkingen.....</i>	<i>77</i>
<i>Bouwinstructies van de Wehrmacht.....</i>	<i>80</i>
<i>Militaire stafkaarten en plattegronden .....</i>	<i>89</i>
6. DE VERBLIJFSKAMPEN	100
<i>Overzicht verblijfskampen in de Liemers .....</i>	<i>101</i>
<i>Het leven in een kamp van de NSDAP.....</i>	<i>102</i>
<i>Kampmanagement en personeelszaken.....</i>	<i>103</i>
<i>Gezondheidszorg en ziekingeld.....</i>	<i>110</i>
<i>Bewaking dwangarbeiders .....</i>	<i>116</i>
7. ZEVENAAR. DOORGANGSKAMP OP DE RAND VAN HET SPERGEBIED	120
<i>Lotgevallen in Zevenaar na Apeldoornse razzia's.....</i>	<i>121</i>
<i>Leven in doorgangskamp Zevenaar .....</i>	<i>125</i>
<i>Huisvesting van dwangarbeiders in Zevenaar .....</i>	<i>133</i>
<i>Omstandigheden in Zevenaarse verblijfskampen.....</i>	<i>139</i>
<i>Utrechtse mannen na razzia in Zevenaar .....</i>	<i>145</i>

8. WESTERVOORT, DUIVEN, GROESSEN & LOO	152
<i>Bouwlocatie bruggenhoofd Westervoort .....</i>	<i>153</i>
<i>Dwargarbeider in de Liemers na razzia's in Zeist en het Gooi .....</i>	<i>162</i>
<i>Duiven: NSDAP-verblijfskampen en bouwlocatie.....</i>	<i>168</i>
<i>Bouwlocaties in drassig Loo: van het Looveer tot Huis Loowaard .....</i>	<i>175</i>
<i>Groessen: eten als dijkwerkers in kampen voor arbeiders.....</i>	<i>185</i>
<i>Een Oud-Edel-Germaans SS'ers bacchanaal .....</i>	<i>200</i>
<i>Groessen: twee verdedigingslinies langs de gemeentegrens .....</i>	<i>203</i>
9. FRONT PANNERDEN OP HET GELDERS EILAND	212
<i>Dorpsleven, SS'ers en arbeiders in frontgebied .....</i>	<i>213</i>
<i>NSDAP-kampen en kerstfeest in Pannerden .....</i>	<i>226</i>
<i>Koffie, thee en sigaretten: surrogaat op de bon .....</i>	<i>239</i>
<i>Contacten dwargarbeiders en de wereld buiten Pannerden.....</i>	<i>241</i>
<i>Rotterdamers zitten vast in het spergebied.....</i>	<i>252</i>
<i>Tankgrachten en loopgraven op een T-splitsing van Duitse linies .....</i>	<i>262</i>
10. HET OOSTEN VAN HET GELDERS EILAND	276
<i>Vijf dorpen vol gravers, militairen en evacués.....</i>	<i>277</i>
<i>De Panther-Stellung bij de Duitse grens .....</i>	<i>288</i>
11. VAN BEVRIJDING NAAR WEDEROPBOUW	300
<i>Vertrek Duitsers en komst geallieerden .....</i>	<i>301</i>
<i>Terugkeer, puin ruimen en wederopbouw.....</i>	<i>311</i>
OVER DE AUTEUR & EEN WOORD VAN DANK	324
HET VERVOLG IN ARNHEM EN LANGS DE VELUWEZOOM.....	325
BRONNEN	326
FOTOVERANTWOORDING.....	330

**Groot formaat, 336 pagina's vol verhalen,
130 zwart-wit afbeeldingen plus
10 militaire kaarten en plattegronden
in kleur**

meer informatie

De Liemers 1944-1945

Wat is hier gebeurd? Dat vragen de bewoners zich af, wanneer zij na een maandenlange evacuatieperiode terugkeren. Eind september 1944 mislukt de Slag om Arnhem. Daarna moeten ruim 200.000 Gelderlanders vertrekken. Een brede zone langs de Rijn, van Spijk tot aan de Grebbeberg, wordt een Duits front- en sfergebied.

Hier laat de bezetter door duizenden Nederlanders een verdedigingslinie aanleggen: de *Panther-Stellung*. De

geallieerden zitten ten zuiden van de Rijn en bij Nijmegen. Zeer regelmatig ligt het Duitse front onder vuur. Granaatbeschietingen, bombardementen en het graafwerk voor de linie richten een enorme ravage aan. Bij thuiskomst, in april 1945, weten de bewoners van **Westervoort, Duiven, Groessen, Loo, Pannerden, Herwen, Aerdt, Lobith, Tolkamer, Tuindorp en Spijk** dan ook niet wat zij zien.

Het is voor veel mensen nog steeds een raadsel wat er in het sfergebied is gebeurd. Nu is deze onbekende geschiedenis beschreven via de dagelijkse leef- en werkomstandigheden bij de linie.

De 'spitters' komen uit **Zevenaar** en de regio, of zijn opgepakt tijdens de vele razzia's waarmee de Duitsers hun vernietigende oorlogsindustrie draaiende houden. Mannen uit **Rotterdam, Utrecht, Hilversum, Apeldoorn en Groningen** slapen op een smerig laagje stro in NSDAP-kampen. Die winter wordt extreem koud. Eenmaal weer thuis, wacht hen onbegrip. Velen zwijgen over hun ervaringen.

Karin van Veen woont in een straat waar de loopgraven dwars doorheen liepen in 1944-1945. Zij verricht cultureel-historisch onderzoek en laat de toenmalige ooggetuigen persoonlijk aan het woord. Dwangarbeiders, bestuurders én bewoners vertellen samen het bijzondere verhaal van deze verboden zone uit de Tweede Wereldoorlog.

Lezers over project Graven in de vuurlinie en enkele verhalen in dit boek

'Wat een goed verhaal! Het grijpt mij enorm aan door Oekraïne en het leest daardoor in een ander perspectief.' Marieke Doomen.

'Ik hoop dat uw oproep om verhalen te delen resultaten opleveren die mij inzicht geven in de omstandigheden daar destijds. Ook hoe de plaatselijke bevolking er bij betrokken was.' Marjolein v. Leeuwen

'Fantastisch dit artikel over de periode die mijn vader heeft meegemaakt. Super mooi geschreven en prachtig in de context weergegeven. Mijn complimenten!' Frederique Siem-Kelder.

'U maakt een prachtige website over een onderwerp, waarvan het verbazingwekkend is, dat het nooit eerder in samenhang is beschreven.' Gerrit Groeneboer

Prijs € 34,95 exclusief verzendkosten, afhalen mogelijk.
Te bestellen bij Graven in de vuurlinie www.gridvl.nl

